

Jak wspierać w pracy szkoły wiejskie z klasami łączonymi?

Specyfika szkół wiejskich z klasami łączonymi

Kiedy mówimy o klasach łączonych, mamy przed oczami *Dzieci z Bullerbyn* Astrid Lindgren. Okazuje się, że nie tylko w tej uroczej i powszechnie znanej lekturze znajdziemy nauczycieli i uczniów pracujących w ten sposób. Ostatnie zmiany demograficzne spowodowały, że coraz częściej mamy w Polsce do czynienia ze szkołami, w których tworzone są klasy łączone. Takiej organizacji procesu kształcenia przyświeca dobro dziecka z małego środowiska wiejskiego.

Dzięki temu uczniowie mogą zdobywać wiedzę blisko miejsca, w którym mieszkają.

Dużą barierą w rozwoju szkół wiejskich, szczególnie szkół z klasami łączonymi, jest jednak brak wiedzy i umiejętności nauczycieli. Nie czują się oni dobrze przygotowani do zadań, które przed nimi stoją, nie wierzą we własne siły i możliwości. Można mówić wręcz o „kompleksie klas łączonych”. Na pewno przyczyniły się do tego stereotypy na temat takich klas, powtarzane od kilkudziesięciu lat. Często uważa się, że nauczanie w klasach łączonych:

- to zło konieczne,
- to negatywne zjawisko w polskim systemie oświaty,
- cechuje niski poziom efektywności kształcenia (przy wysokich kosztach kształcenia),
- wiąże się z niskim poziomem kwalifikacji zawodowych nauczycieli,
- nie motywuje nauczycieli do doskonalenia i doskonalenia zawodowego itp.

Tymczasem, według badań przeprowadzonych przez prof. Ryszarda Pęczkowskiego z Uniwersytetu Rzeszowskiego, nauczyciele podejmujący

pracę w klasach łączonych są osobami wszechstronnie przygotowanymi do zawodu, a zdecydowana większość z nich (80%) ma dodatkowe kwalifikacje do nauczania drugiego przedmiotu (Pęczkowski, 2010).

Nauczyciele, którzy uczą klasy łączone, nie są jednak przygotowani do pracy w takim systemie. Poszukują gotowych rozwiązań, a nie prowadzą autorskich działań. Tymczasem w klasach łączonych gotowe programy na niewiele się zdają. Zwykle są one pełne treści, które trudno przekazać uczniom uczącym się w takich klasach. Nauczyciele muszą umieć czytać krytycznie proponowane programy nauczania, znając zapisy podstawy programowej. Dlatego też ważne jest, aby nauczycielom pomagać w rozwijaniu wiedzy i umiejętności w tym zakresie.

Nie należy zostawiać nauczycieli, którzy mierzą się z tym wyzwaniem samych sobie. Potrzebne jest im wsparcie w wypracowywaniu własnych, oryginalnych rozwiązań, wykorzystując zasoby tkwiące w małych wiejskich szkołach. Zadaniem dyrektora szkoły jest organizacja pracy szkoły w oparciu o współpracę nauczy-

cieli – od etapu przygotowania programów nauczania w klasach łączonych, poprzez planowanie pracy, aż do ewaluacji i efektu końcowego. Podstawą do rozwoju pracy szkoły jest zmiana postawy nauczycieli. Warto, by polubili ten system pracy.

Wspomaganie szkół wiejskich z klasami łączonymi

Celem zmian w systemie oświaty jest odchodzenie od incydentalnych form doskonalenia skierowanych do indywidualnego nauczyciela oraz tworzenie kompleksowego systemu wspomagania szkoły w wykonywaniu zadań nakładanych przez państwo i rozwiązywaniu problemów specyficznych dla danej placówki.

Zmiany w przepisach spowodowały, że od 1 stycznia 2016 r. na placówkach doskonalenia spoczywa obowiązek już nie tylko doskonalenia nauczycieli, lecz także kompleksowego wspomagania całej szkoły lub przedszkola¹. Nowe zadania powinny być realizowane w sposób długofalowy i we współpracy z poradniami

psychologiczno-pedagogicznymi oraz bibliotekami pedagogicznymi.

Założenia nowego systemu wspomagania szkół kładą nacisk na autonomię szkoły i jej podmiotowość. A to stanowi wyjątkową szansę dla małych wiejskich szkół z klasami łączonymi. Każda z nich jest bowiem jedyna w swoim rodzaju, unikalna. To dzięki przyjętym rozwiązaniom organizacyjnym, sposobom łączenia klas, lokalnym uwarunkowaniom i kontekstom funkcjonuje ona w niepowtarzalny sposób. Oznacza to, że nie może ona korzystać z cudzych wzorców czy gotowych rozwiązań przejmowanych od innych szkół. Nauczyciele, którzy w niej uczą, muszą sami stworzyć własny model pracy, adekwatny do specyficznych warunków. Tym bardziej, że takie szkoły są często oddalone od dużych ośrodków miejskich i mają ograniczone możliwości korzystania z proponowanych form doskonalenia.

Warto skorzystać z doświadczeń pilotażu nowego systemu wspomagania, podczas którego samorządy powiatowe wdrażały nowy model w ponad 6 tys. szkół w Polsce. Pilotaż służył praktycznemu sprawdzeniu i ocenie rozwiązań wypracowanych przez Ośrodek Rozwoju Edukacji². W raporcie końcowym czytamy, że „nowy model działa bardzo dobrze w małych szkołach, w których praktycznie cała rada pedagogiczna może być zaangażowana w diagnozę, przygotowanie planu wspomagania i samo wspomaganie” (Stronkowski, 2014).

Rada pedagogiczna w małej wiejskiej szkole z klasami łączonymi liczy zaledwie kilka osób. Nie ma mowy o pracy wielu zespołów i podziale między nich rozmaitych zadań. Nauczyciele tworzą jeden zespół, co ma swoje konsekwencje.

Rzutuje na przebieg organizacji szkoleń, bo w małym liczonym gronie wspólna praca ma inną dynamikę niż w grupie warsztatowej składającej się z kilkunastu osób. Podobnie jest w innych działaniach związanych z różnymi etapami wspomagania – diagnozą, wdrażaniem czy ewaluacją – trudniej jest podzielić pracę, bo praktycznie wszyscy muszą się zajmować wszystkim. W efekcie może to zaowocować przeciążeniem poszczególnych osób. Ale dzięki temu nauczyciele mogą mieć poczucie sprawstwa i bezpośredniego wpływu na przebieg całego procesu. W małym gronie jest też lepszy przepływ informacji i łatwiejsza organizacja pracy.

Zespół nauczycielski w szkołach z klasami łączonymi oznacza niewielkie środki na doskonalenie zawodowe nauczycieli³, dlatego dla takich szkół są często niedostępni zewnątrzni eksperci, specjalizujący się w poszczególnych tematach, w których rada pedagogiczna potrzebuje wsparcia. Dodatkową barierą jest deficyt dobrych trenerów – praktyków, doświadczonych w pracy z klasami łączonymi. Dlatego jeszcze większego znaczenia nabiera wspólna praca nauczycieli nad rozwiązaniami, które będą stosowane w szkole.

Znakomitą szansą dla nauczycieli i dyrektorów szkół z klasami łączonymi są więc sieci współpracy i samokształcenia. Łączą one wokół wspólnych problemów osoby pracujące w małych szkołach, często bardzo oddalonych od siebie. Mogą obejmować swoim zasięgiem obszar kilku powiatów lub nawet całego województwa. Podczas spotkań bezpośrednich i dzięki wykorzystaniu nowoczesnych technologii nauczyciele dyskutują, wymieniają się doświadczeniami i materiałami, promują dobre praktyki i wypracowują nowe rozwiązania, będąc dla siebie nawzajem wielkim wsparciem.

Tak jak już pisałyśmy, jedną z barier w podejmowaniu działań rozwojowych w szkole jest brak wiary nauczycieli w swoje możliwości. Na pewno przyczyniły się do tego stereotypy na temat klas łączonych. Wynikająca z nich niska samoocena nauczycieli ze szkół wiejskich z klasami łączonymi stwarza szczególnie kontekst dla procesu wspomagania małej szkoły wiejskiej. Podstawowym zadaniem instytucji i osób zajmujących się jej wspieraniem jest przekonanie nauczycieli klas łączonych, że pracują w wyjątkowych szkołach oraz że mają wystarczające zasoby i potencjał, aby podjąć wysiłek i stworzyć samodzielnie własny model pracy. Należy skierować ich cały wysiłek nie tyle na poszukiwanie sprawdzonych modeli i ich implementację, ile na indywidualne i zespołowe wypracowywanie własnych rozwiązań oraz ściśle współdziałanie nauczycieli w tym zakresie.

Fragment publikacji *Wspomaganie szkół wiejskich z klasami łączonymi. Poradnik dla pracowników instytucji wspierających szkoły* Miśkiewicz J. i Wojnarowskiej M. (Ośrodek Rozwoju Edukacji Warszawa, 2015).

Bibliografia:

Pęczkowski R., *Funkcjonowanie klas łączonych w polskim systemie oświaty*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2010.
Stronkowski P. i in., *Raport końcowy Ewaluacja modernizowanego systemu doskonalenia nauczycieli – projekt System doskonalenia nauczycieli oparty na ogólnodostępnym kompleksowym wspomaganie szkół, Poddziałanie 3.3.1 PO Kapitał Ludzki*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 23 lipca 2015 r.].

Julia Miśkiewicz
Małgorzata Wojnarowska

¹ Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 listopada 2009 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U. z 2014 r., poz. 1041), rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych (Dz.U. z 2013 r., poz. 369) i rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. z 2013 r., poz. 199).

² Pilotaż nowego systemu doskonalenia nauczycieli i wspomagania pracy szkół był projektem współfinansowanym ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego i realizowanym w ramach Działania 3.5 Kompleksowe wspomaganie rozwoju szkół (Priorytet III Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki).

³ Artykuł 70 a ust. 1 ustawy Karta Nauczyciela stanowi: „W budżetach organów prowadzących szkoły wyodrębnia się środki na dofinansowanie doskonalenia zawodowego nauczycieli z uwzględnieniem doradztwa metodycznego – w wysokości 1% planowanych rocznych środków przeznaczonych na wynagrodzenia osobowe nauczycieli, z zastrzeżeniem ust. 2”.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

ORE
OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Działania współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego